

Розділ 1

КАРТОГРАФІЧНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Тема 1. Сучасні картографічні твори

§ 3 Класифікація географічних карт. Зображення України на картографічних творах. Національний атлас України

? **ПРИГАДАЄМО.** Що таке географічна карта? • За якими ознаками в попередніх курсах географії класифікували географічні карти на різні види? • Як ви використовуєте географічні джерела інформації?

i **ДІЗНАЄМОСЯ ПРО:** особливості зображення України на картографічних творах; • види і значення географічних карт; • Національний атлас України.

🎓 **НАВЧИМОСЯ:** пояснювати відмінності між різними видами карт; • використовувати картографічні твори із зображенням України на них; • аналізувати структуру Національного атласу України.

1. Географічні карти

Важливим джерелом відомостей про природу, населення і господарство територій є географічні карти. За ними можна визначити, де розташовані на земній поверхні материки, рівнини або гори, річки чи озера, держави та їх частини. Саме карти дають змогу виявити різні географічні закономірності, серед яких розподіл температур та атмосферного тиску, сейсмічні райони, ліси тощо.

Карта необхідна в науково-освітній, культурно-просвітницькій, господарській діяльності людини. Це не просто важливе джерело географічних знань, а й особливий засіб інформації, за допомогою якого можна побачити всю унікальність та самобутність різних територій земної кулі.

Географічні карти мають чітку класифікацію з поділом на групи за певними типовими ознаками: територіальним охопленням, масштабом, змістом, призначенням.

Працюємо групами (у парі). Визначте й підпишіть наявні види карт за їхнім призначенням за посиланням <https://cutt.ly/9rqbPAtV> або QR-кодом.

2. Зображення України на картографічних творах

Перші примітивні картографічні зображення ще в первісному суспільстві відтворювали уявлення людей про навколишню місцевість. Українські землі відображалися на дрібномасштабних давньогрецьких і давньоримських картах, у творах християнської та ісламської картографії, картах-портоланах. Пізніше розвиток картографування українських земель був пов'язаний з поширенням у європейській картографії птоlemeївських карт (мал. 11), створенням на основі інструментальних знімків карт України Г. де Боплана (мал. 12), топографічною діяльністю військово-топографічних служб Австро-Угорщини та росії, започаткуванням тематичного картографування (мал. 13).

З другої половини XIX ст. українські картографи відображали на картах територію розселення українського народу, яка була значно більшою, ніж територія сучасної української держави. Найбільш відомими є карти П. Чубинського («Карта південноруських нарід і говірок», 1871), С. Рудницького («Оглядова карта українських земель», 1918), В. Кубійовича «Етнографічна карта України», 1934, мал. 14).

Мал. 11. Перше зображення земель України на карті К. Птолемея на Десятій карті Європейської Сарматії (Болонья, 1477)

Мал. 12. Карта України Г. де Боплана, секція V (Гданськ, 1650)

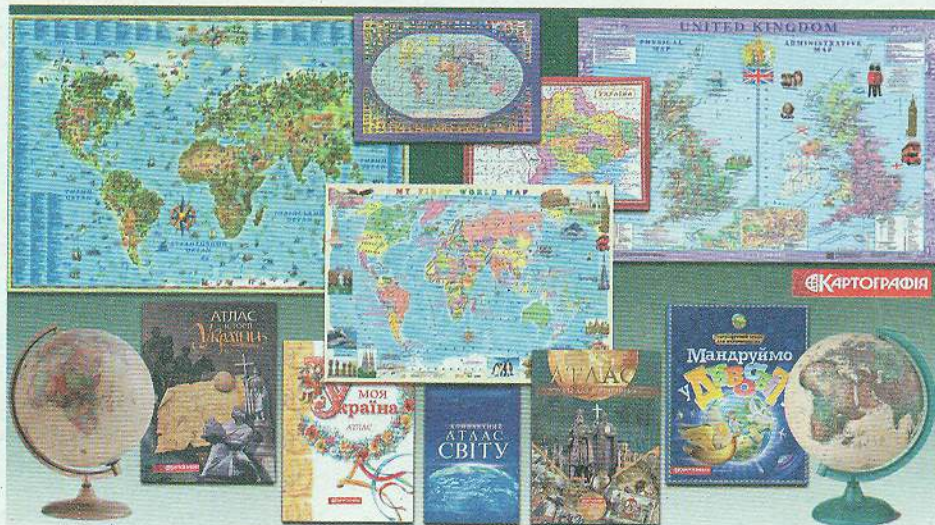
Мал. 13. Фізична карта України С. Рудницького масштабу 1:1 000 000 (Відень, 1918)

Мал. 14. Етнографічна карта України В. Кубійовича, 1934

Сучасний етап розвитку вітчизняного картографування характеризується інтенсивним упровадженням геоінформаційних технологій, цифрових методів створення карт. Розпочато випуск електронних карт та атласів.

Виданням карт в Україні нині займаються багато організацій. Провідне місце належить державному науково-виробничому підприємству «Картографія», тематика видань якого охоплює практично всі види картографічної продукції (мал. 15).

Мал. 15. Сучасна картографічна продукція ДНВП «Картографія»

3. Географічний атлас

Систематичний збірник географічних карт з одноманітним, уніфікованим оформленням та змістом називається **географічним атласом**. Як і географічні карти, атласи класифікують за: *призначенням* (довідкові, навчальні, виробничі); *просторовим охопленням* (світу, окремих країн, областей); *змістом* (загальногеографічні, комплексні, спеціальні (тематичні) та національні).

Національний атлас – це серія карт, які зазвичай супроводжуються текстовими поясненнями та орієнтовані на громадян і зацікавлених іноземних читачів. На картах детально відображено природні, економічні та соціальні умови країни.

Це цікаво знати

Один із найбільших атласів «Кленке» (**Klencke Atlas**) зберігається в Німецькій державній бібліотеці в Берліні. Його вага близько 250 кілограмів, а розміри становлять 1,75x1,90 метрів. Цей рідкісний експонат дає відвідувачам бібліотеки можливість ознайомитися з картографічним мистецтвом XVII століття (епохи Відродження).

4. Національний атлас України

Видання національного атласу є завданням престижу, цей вид картографічного твору є «посвідченням» конкретної країни та нації й вважається одним із найважливіших національних символів. Першим українським національним атласом є «Атлас України й сумежних країв» 1937 року. Твір містив 150 карт та картосхем і підсумовував здобутки української картографії перед Другою світовою війною.

Видання Національного атласу України за часів її незалежності здійснено 2007 р. На той момент не всі країни у Європі та світі мали свій Національний атлас. Атлас налічує 440 сторінок і 875 карт різних масштабів, які доповнені додатковою текстовою, графічною й фотографічною інформацією (також англійською мовою) (мал. 16). Тираж атласу склав 5000 примірників. Вага одного примірника становить 6,5 кг.

Атлас складається із шести блоків, детальніше про які можете дізнатися, перейшовши за посиланням <https://cutt.ly/6e5Y0OVf> або QR-кодом.

Мал. 16. Національний атлас України (2007 р.)

Складаємо меседжі до питань

1. Для чого складають географічні карти?
2. За якими класифікаційними ознаками поділяють географічні карти?
3. На прикладі однієї з класифікацій карт (за територіальним охопленням, масштабом, змістом, призначенням – на вибір) поясніть відмінності між різними видами карт.
4. З якою метою видають національні атласи країн?

Дискутуємо

У чому переваги та недоліки користування паперовими картографічними творами? Окресліть роль електронних карт у географічних та інших дослідженнях. На вашу думку, чи потрібно країнам видавати національні атласи?

Спостерігаємо, проєктуємо, досліджуємо

1. Розпізнавання та класифікація географічних карт за різними ознаками.
2. Представлення добірки атласів, що зберігаються в родинній (шкільній) бібліотеці. У чому їх цінність?

Працюємо з інтернет-ресурсами

Проаналізуйте інформацію із сайту Національного атласу України (<https://atlas.igu.org.ua/>) і визначте, для чого він потрібен та яку актуальну інформацію можна з нього отримати.

